

In gesprek met Daan Andriessen, lector methodologie van praktijkgericht onderzoek aan de Hogeschool Utrecht

Linda Keuvelaar-van den Bergh

Op 10 april heeft Daan Andriessen zijn openbare les gegeven onder grote belangstelling van belangstellenden uit onder andere 17 verschillende Hogescholen. Zijn rede heeft de titel *'Praktisch, relevant én methodisch grondig? Dimensies van onderzoek in het hbo'*. In deze rede positioneert Andriessen praktijkgericht onderzoek als onderzoek waarvan de vraagstelling wordt ingegeven door de beroepspraktijk en waarvan de opgedane kennis direct bij kan dragen aan die beroepspraktijk. In het onderzoek dat zijn lectoraat gaat uitvoeren onderscheidt Andriessen drie lijnen; methodologische keuzes in praktijkgericht onderzoek, de didactiek van praktijkgericht onderzoek in het beroepsonderwijs en het assessment van onderzoeksvaardigheden. Ik spreek hem op zijn kamer in de Hogeschool van Utrecht op 2 juni 2014.

Het lectoraat van Andriessen is gericht op 'het hbo', dus breed. Op de vraag of onderwijsonderzoek een speciale positie inneemt tussen het overige hbo-onderzoek, vertelt Andriessen dat de afbakening van het universitaire onderzoek in dat vakgebied wat sterker speelt dan bij andere sectoren. De klacht over veel universitair onderzoek is dat dit van de praktijk is afgedreven en theoriegericht is. Veel lectoren op het gebied van onderwijsonderzoek zien het als hun taak om dit gat op te vullen. Bij gezondheidszorg is er bijvoorbeeld een veel sterkere samenwerking tussen hbo en universiteiten en is het verschil in oriëntatie minder groot. In andere sectoren leven beiden soms wel los van elkaar, maar levert dit minder spanning op. Andriessen vindt het goed en interessant om te zien dat er steeds meer bewegingen zijn om praktijkgericht onderzoek te stimu-

leren, zoals een apart programma van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek voor subsidie voor praktijkgerichte onderzoeksvoorstellen.

Door het stimuleren van praktijkgericht onderzoek en door toenemende samenwerking tussen scholen en onderzoekers wordt de kans steeds groter dat je als leerkracht, en helemaal als master, in je verdere loopbaan te maken krijgt met onderzoek. Hoe zou je naast, of na afronding van je master op een onderzoeksmatige manier kunnen werken in de praktijk? Als eerste noemt Andriessen dat het heel lastig is om nog iets van de onderzoeksuitgangspunten overeind te houden als je werkt in de dagelijkse praktijk, in de waan van alle dag. "Wat belangrijk is, is de reflectieve houding, dat je nadenkt over zaken als: wat ben ik precies aan het doen?"

Is dit wel het meest effectief? Kan ik beter iets anders doen? Die onderzoekshouding proberen we in het hbo aan te leren en het risico is dat deze wegvalt als er geen tentamen of werkstuk achter zit. Dus de tip is, probeer die onderzoekende houding vast te houden en hierbij vind ik de methodologische grondigheid minder belangrijk. Ik vind het belangrijker dat je je voortdurend blijft afvragen; doe ik de goede dingen en doe ik die dingen goed? Dat is een belangrijke eerste stap”.

En hoe doe je dat? “Het is belangrijk om dit om je heen te organiseren. Zoek gelijkgestemden, collega’s of intervisieclubs; mensen die dit ook belangrijk vinden, zorg dat je elkaar scherp houdt. Dwing jezelf om regelmatig stil te staan bij hoe je de dingen aanpakt en of dat conform de nieuwste inzichten is. Masters moeten echt een stapje verder gaan dan bachelors. Master hebben de opdracht om bij te dragen aan het vak, aan het beroep. Je kunt jezelf dwingen om kennis te blijven delen en collega’s te inspireren. Dit kan door te schrijven over je vak of te presenteren. Op dit vlak kun je jezelf uitdagingen stellen, zoals de afspraak dat je eens in het jaar wat je geleerd hebt overdraagt aan anderen door een presentatie te houden op een congres of iets te schrijven in een vakblad. Dan geef je jezelf deadlines en een stok achter de deur om ook dat stuk vast te houden. Maar ik geef toe, het is een uitdaging. Praktijkgericht onderzoek is relatief nieuw in de opleiding, dus het is de kunst om dit goed vast te houden. Daarnaast is het overgrote deel van het huidige lerarenkorps te weinig reflectief en daar wil je nu juist die vernieuwing hebben. Het is dus niet voldoende om alleen de nieuwe leraren zo op te leiden, je zou ook iets moeten doen met het bestaande korps en in de aansturing, het management”. Andriessen beschrijft een voorbeeld van een basisschool waarin een interim manager het hele onderwijssysteem heeft omgegooid, hierdoor zag hij direct welke leerkrachten in zijn voor inhoudelijke vernieuwingen; met welke leerkrachten je verder kunt komen. Door dit soort vernieu-

wingen zie je dat ze het weer over het vak gaan hebben met elkaar.

Het proces van onderzoek doen, kan dat toch waardevol zijn als het methodologisch minder grondig is? Andriessen denkt van wel. “Als je kijkt naar onderzoek als een leerproces, dan kun je van een minder goed onderzoek ook heel veel leren, mits je hier goed op reflecteert. Je kunt ook onderzoek doen omdat je wil dat er resultaten uit komen waar je iets mee kan. Dan staat niet het proces, maar het resultaat voorop. Dan heb je wel een probleem als het onderzoek methodologisch zwak is. Gesprekken tijdens onderzoek over ‘hoe doen we het nou en wat is effectief?’, kunnen bijdragen aan de onderzoekende houding van de onderzoekers. De vraag is dan of je iets aan de resultaten hebt in termen van onderzoeksuitkomsten. Daar heb je een bepaalde mate van grondigheid voor nodig. Deze moet in lijn zijn met wat je met het onderzoek wilt bereiken. Ik denk nooit in termen van goed en slecht onderzoek, maar in termen van ambitieniveau, wat is de claim die je wilt maken op basis van het onderzoek? Je kunt heel bescheiden zijn in je claim; ik heb indicaties dat er in deze situatie iets aan de hand is. Bij zo’n bescheiden claim passen vele onderzoeksmethoden. Als je echter causaal wil aantonen dat iets in alle situaties tot dat effect leidt, dan is dat een hele hoge claim. Hier hoort dan een specifieke onderzoeksaanpak.

Wat vind je in dit kader van onderzoek door studenten, wat mag je daarvan verwachten? “Dat is de reden dat we in mijn openbare les een tabel hebben gemaakt van de eisen die je mag stellen aan de onderzoeken van studenten op verschillende niveaus; bachelor, master en promovendi. De bachelorstudent doet onderzoek voor één situatie en doet uitspraken die voor die ene situatie relevant zijn, met een relatief bescheiden grondigheid. Dat noem ik nog steeds onderzoek, want het voldoet aan mijn definitie van onderzoek als het methodisch beantwoorden van een vraag. Voor masterstudenten ligt die claim wat

mij betreft hoger, daar moet het onderzoek relevant zijn voor het vakgebied, dat betekent dat je moet nadenken in hoeverre uitkomsten specifiek zijn voor de context, of er transfer mogelijk is naar andere contexten, zijn de uitkomsten generaliseerbaar? Dat stelt zekere eisen aan de methoden”. *En wat als ze een hele specifieke situatie omschrijven, gaat het er dan vooral om dat ze reflecteren op die transfer?* “Daar gaat het bij een masteropleiding ook om. Het gaat nog steeds om onderzoek ten dienste van een bepaald beroepsproduct, primair doel is niet nieuwe kennis, maar juist een beter beroepsproduct; beter onderbouwd, beter verantwoord. Maar dan niet alleen dat beroepsproduct, maar ook het beroepsproduct van een collega. Dus wel het aspect dat er kennis uitkomt waar een collega iets aan heeft”.

Tenslotte bespreken we de ambities van Andriessen met zijn lectoraat. In zijn lectorale rede beschrijft hij veel verschillende kwesties waarnaar het lectoraat onderzoek gaat doen, ook zaken waar al jarenlange discussie over is. Wat vind hij de belangrijkste ambities en hoe gaat hij deze realiseren in de komende periode van vier jaar? Andriessen werkt in zijn lectoraat samen met negen enthousiaste kenniskringleden om de ambities te verwezenlijken. Hij vindt vooral dat het lectoraat moet bijdragen aan het proces van het denken over onderzoek in het hbo. Dat betekent helderheid scheppen over een aantal zaken, zoals een beschrijving van hoe effectieve afstudeerprogramma's eruit zien. “In het hbo is het belangrijk dat hierin niet de nadruk ligt op de beoordeling van de onderzoeksverslagen, maar op het toetsen van alle beroepscompetenties via verschillende toetsvormen zoals portfolio's. Daarbinnen moet wel aandacht zijn voor het toetsen van het onderzoekend vermogen van studenten. Daar zit nu de grootste spanning op. Ambitie is dus het verhelderen van terminologie en visie over hoe hoog de lat ligt en vervolgens het ontwikkelen van kennis hoe deze visie in onderzoeksonderwijs kan worden gerealiseerd”. Op gebied van de methodo-

logie zou Andriessen graag verder willen verhelderen dat er een spanning bestaat tussen methodische grondigheid en praktische relevantie. Besef van deze spanning moet ertoe leiden dat er meer bereidheid is, aan alle kanten, om rekening te houden met die spanning. “Vervolgens willen we kennis ontwikkelen hoe individuele onderzoekers op een goede manier met die spanning kunnen omgaan”.

Een andere ambitie is het beschrijven van de soorten onderzoek die plaatsvinden en welke methodologische kenmerken deze onderzoeken hebben. Uit onderzoek naar onderzoeken die binnen de Hogeschool Utrecht plaatsvinden blijkt dat deze onderzoeken verschillen op de dimensie van 'de mate van betrokkenheid van de praktijk' en 'de mate van voorgestructureerdheid van het onderzoek'. Deze laatste dimensie loopt van onderzoek met gestandaardiseerde vragenlijsten en kwantitatieve metingen waarin je de werkelijkheid eigenlijk al helemaal hebt voorgestructureerd op basis van theorie, tot en met onderzoek waar je dat helemaal niet doet, vaak kwalitatief, vanuit de grounded theory. “Dit levert een heel interessant speelveld van mogelijkheden op. Je ziet dat bepaalde kwadranten leeg zijn, bijvoorbeeld dat van hoge structurering en hoge betrokkenheid van de praktijk. Dit levert interessante vragen op, is dergelijk onderzoek inherent onmogelijk? Ligt dat aan het vakgebied, of aan de onderzoekers? Dat soort vragen zou ik de komende vier jaar wel willen beantwoorden”.

Op gebied van de didactiek is ook nog ontzettend veel te ontdekken. Een belangrijk thema hierin vind Andriessen de vraag hoe het zit met de docenten in het hbo, hun vaardigheden en bijvoorbeeld de manier van begeleiden van onderzoek. Dit vereist toch heel andere vaardigheden en houding dan het verzorgen van onderwijsaanbod. “Het spel van de begeleider en student vindt als het goed is plaats in een situatie van veilige onzekerheid. Ik denk dat dit een vak apart

is, het vereist een bijzondere combinatie van inhoudelijke expertise, echt goed onderzoeksmatig kunnen denken en begeleidingsvaardigheden voor een proces dat voor de studenten erg ingewikkeld, moeilijk en onzeker is. Wij hebben de ambitie om daar nog eens een keer een boek over te schrijven”.

Heb je nog een laatste boodschap aan onze lezers? Daar hoeft Andriessen niet lang over na te denken: “Dat is om het belang van het onderzoekend vermogen echt in te zien. Het is niet zomaar bedacht voor de opleiding, het heeft echt een functie in het verbeteren van je praktijk. Dus neem het serieus, neem de tijd om je hierin te bekwamen, want dan heb je er in je praktijk echt heel veel baat bij. Niet dat je in je werk iedere keer een onderzoekje

doet, maar het onderzoeksmatig redeneren is een vaardigheid waar je je hele leven wat aan hebt in iedere situatie. Het is eigenlijk een vorm van logisch denken. Je verbetert hiermee je eigen werk en het belang daarvan kan ik niet genoeg benadrukken”.

Een duidelijke en mooie boodschap om mee af te sluiten.

De openbare les van Daan Andriessen is uitgegeven als boekje en is ook beschikbaar via internet:
<http://www.hu.nl/~media/LLL/Docs/Openbare%20lessen/Openbare%20Les%20Daan%20Andriessen.pdf>

(Advertentie)

In onze teamscholing “Werken met groepsplan gedrag” werkt u planmatig aan passend onderwijs, aan de concretisering van de basisondersteuning en extra ondersteuning in uw school.

Met het groepsplan heeft u vervolgens een praktische uitwerking van het schoolondersteuningsprofiel met veel aandacht voor zowel gedrag als sociaal emotioneel leren.

Meer weten? www.seminarium.hu.nl

ER VALT NOG GENOEG TE LEREN

**SEMINARIUM VOOR
ORTHOPEDAGOGIEK**